

Hååå minnar – Haagen Estensen Holen (1811-1902)

Gruvearbeideren Haagen Estensen Holen fra Folldal tilbrakte sine yngre år i ulike gruvesamfunn flere steder i landet. I siste halvdel av 1850-årene slo han seg ned i Ringebu, der han pga. sin bakgrunn som minerer ble kalt «Hååå minnar». Her skal han og hans familie ha levd i den ytterste fattigdom. Likevel synes de å ha bevart et livsmot og hatt en omsorg for hverandre som er egnet til å vekke beundring.

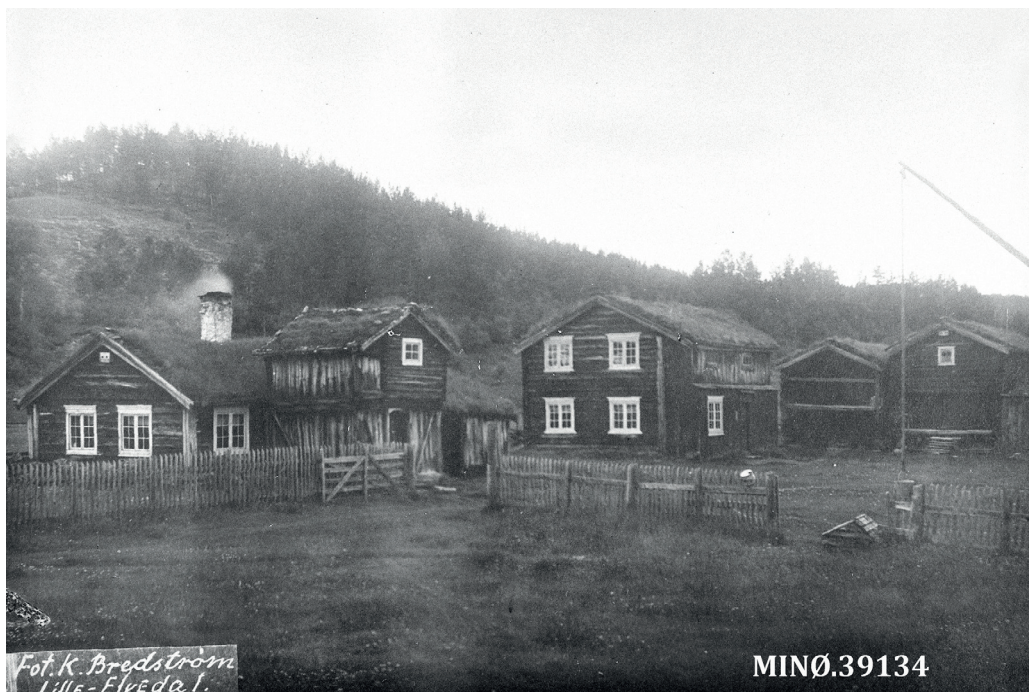
Oppveksten i Folldal 1811-1831

Haagen Estensen Holen ble født 12. juni 1811 som sønn av Esten Simensen Holen, 1772-1856, og Ingrid Engebretsdatter Husom, 1781-1861. Han vokste opp på sleksgården Holen nordre i fjellbygda Folldal, en gård som var blitt ryddet og bebygd i siste halvdel av 1600-tallet. I Folldal hadde driften av kobbergruver hatt en avgjørende betydning for samfunnets utvikling siden midten av 1700-tallet.

Hans far hadde vært gift tidligere. Da Haagen ble født i juni 1811, hadde han således tre halvsøsken, Simen, f. 1794, Marit, f. 1796 (oppkalt etter sin farmor) og Marit, f. 1800 (oppkalt etter sin mormor), og tre helsøsken: Marit, f. 1803; Engebret, f. 1806 og Ingrid, f. 1808. Senere fikk han seks søsken til: Mari, f. 1814; Ole, f. 1816; Ane, f. 1819; Esten, f. 1823; Anders, f. 1825 og Hans, f. 1826.

Haagen kom til verden i den perioden som ble kalt «De store nødsårene», 1807-14. Danmark-Norge hadde valgt side med Frankrike i Napoleonskrigene, og England svarte med å blokkere vår kornimport fra utlandet. Samtidig kom det flere vintre med sprengkulde, og det ble uår i landbruket på Østlandet. Befolkningen led, og svært mange sultet i hjel, frøs i hjel eller døde av infeksjoner. Også familiene på Holen i karige Folldal må ha blitt rammet av frost og hungersnød, men Haagen var sterk og overlevde.

Ved folketellingen i 1801 bodde også Haagens besteforeldre, Simen Estensen, 1734-1814, og Marit Estensdatter Rønningen, 1742-1826, på Holen nordre. Simen var kjent som en dyktig gårdbruker. Han hadde samme år overlatt gården til sønnen, Esten Simensen. Farfaren døde da Haagen bare var tre år gammel, men farmoren fikk han beholde gjennom hele barndommen. Allerede i 1821 skal faren, Esten Simensen, ha gitt eiendommen videre til sin eldste sønn fra første ekteskap, Simen Estensen. Denne hadde giftet seg i 1818 og fått sitt første barn samme år. I Haagens oppvekst later det således til å ha bodd fire generasjoner på gården. Det er mulig at han allerede som 10-åring måtte flytte med foreldre og søsken inn i gårdens kårbolig. Med både foreldrenes og eldstebrorens økende barne-



Holen nordre i Folldal, gården der Haagen Estensen ble født. Foto: K. Bredstrøm / Musea i Nord-Østerdalen, nr. 39134.

flokker må det etter hvert ha blitt nokså folksomt på Holen nordre.

Etter skoleloven av 1739 hadde Haagen rett og plikt til skolegang i tre måneder hvert år fra han var syv og til han var minst 10-12 år. Det viktigste opplæringsfaget var kristendomskunnskap. Haagen ble konfirmert i Folldal kirke den 25. januar 1826. Selv om han som 14-åring var blant de yngste konfirmantene, stod han rangert som nr. 5 av 17 gutter på kirkegulvet, dvs. tilhørte den tredjedelen som ble vurdert til å ha best kunnskaper.

Etter konfirmasjonen var han å anse som voksen og kunne ta arbeid for vanlig «voksen» lønn. Gårdeierne i bygda arbeidet vanligvis ikke på selve kobberverket, men mange av dem var engasjert med kullproduksjon til smelteverkene og/eller beskjef-tiget med å kjøre kull og trevirke inn til

gruvene og malm ut fra disse. Fra diverse optegnelser fremgår det at eierne på Holen nordre gjennom flere generasjoner deltok i denne transporten. Ved et dødsbo i 1801 har de f.eks. hele åtte sleder med flettverk som kunne brukes til å holde trekull-last på plass. Det er således rimelig å tenke seg at også Haagen kan ha hatt arbeid med å kjøre heste- eller oksesleder på vinterføre. Hvis han var stor og sterk, kan han også tidlig ha fått seg arbeid med å sveive store bøtter med kobbermalm opp i fra dypet i gruen. I så fall kan han nok etter hvert også ha fått mulighet til å lære seg andre arbeidsoppgaver der.

Etter 50 års drift var gruvene i Folldal blitt så dype at det ble store problemer med å få heist malmen opp, og driften var derfor blitt redusert i begynnelsen av 1800-tallet. I 1826 ble de overtatt av Rørsverket.

Gruvearbeid på 1800-tallet

I gruvene på 1800-tallet ble malm utvunnet med håndkraft og hakke. For å komme til nye områder, brukte gruvearbeiderne to metoder. 1: Fyrsetting, dvs. de dekket et område med trestokker og tente fyr på disse slik at berget ble sprøtt. Eller 2: Kruttspregning, dvs. de boret dype hull i fjellet med grove bor med diameter på et par tommer, fylte disse med krutt og tente luntene, slik at det ble en eksplosjon. I begge tilfeller sprakk berget opp slik at det lettere kunne angripes med hakker og spett. Etter at malmen var blitt brukket løs i passende klumper, ble disse fraktet opp i dagen og der sortert og brakt til en av verkets smeltehytter.

Gruvearbeid har opp igjennom tiden vært, og er fremdeles, noe av det mest slit-somme, farlige og helseskadelige arbeidet som finnes. Rasulykker har vært ganske vanlige både i underjordiske gruver og i dagbrudd. Større og mindre sprengnings-skader og slagskader har vært hyppige. Arbeid med håndbor og i vanskelige stillinger kunne lett gi belastningsskader i muskulaturen. Vedvarende høyløyt støy i trange gruve-ganger resulterte ofte i hørselsskader. Fyrsetting i underjordiske gruver medførte gjerne at oksygenet ble oppbrukt, og ved mangelfull lufttilgang kunne arbeiderne bli kullosforgiftet, i verste fall slik at de døde eller ble påført kroniske organskader. Boring i kvartsholdige bergarter har gitt mange arbeidere lungesykdom, støvlunger/-silikose.

Sikkerhetstiltakene på 1800-tallet var få og mangelfulle, og gruvearbeiderne måtte utholde store fysiske og psykiske påkjenninger. De måtte tåle å arbeide i fuktige klær, omgitt av gasser og støv og stank, i kulde og mørke. De erfarte at mange av arbeidskameratene ble skadet og måtte selv

være beredt på å lide samme skjebne. Når de gikk inn i gruvene, visste de aldri om de kom levende ut igjen.

Kåfjord i Alta 1831-1837

I Kåfjord, på vestsiden av Altafjorden i Finnmark, hadde en gruppe engelskmenn startet en viss produksjon av kobbermalm i 1826, og et kobberverk var i regulær drift fra året etter. Menn i nærområdet ville heller drive fiske enn å arbeide i gruvene, og eierne av Alten Copper Mines måtte derfor foreta aktiv rekruttering blant gruvearbeiderne i Røros og Folldal for å kunne drive kobberverket i Kåfjord. Lokkemiddelet var løftet om høyere lønn enn den de hadde der de var. Opptil 100 spesidaler pr. år kunne en voksen mann regne med å tjene i Kåfjord, og det skal ha vært langt mer enn f.eks. Røros-verket betalte. Arbeiderne fikk fri reise og kunne bruke båt fra Trondheim. Siden det etter 1830 var noe laber virksomhet ved gruvene i Folldal, ble kopperverket i Alta et attraktivt arbeidssted for erfarne gruvearbeidere derfra. Haagens eldre bror, Engebret Estensen, hadde latt seg rekruttere til Kåfjordgruvene allerede i 1828. I 1831 fulgte Haagen etter.

Malmfeltene i Kåfjord lå nær Altafjorden, som var isfri året rundt. Store skip kunne legge til kai like i nærheten av der malmen ble lagret. I 1828 ble det anlagt jernbane fra gruvene og ned til sjøen, den første gruvejernbanen i Norge. På midten av 1830-tallet kom den første smeltehytta. Her benyttet man ikke trekull, som ved andre norske gruver på denne tiden, men steinkull og koks. Også i gruvene brukte man moderne driftsmetoder, dvs. lite av gammeldags fyrsetting, men desto mer kruttspregning. For å komme til kobberkisen, måtte det bores og skytes med grovt svartkrutt. Arbeiderne var ofte uvante med



Kåfjord kobberverk. Illustrasjon hentet fra boken "Voyages de la Commission scientifique du Nord, en Scandinavie, en Laponie, au Spitzberg et aux Feröe" av ukjent forfatter og utgitt av Arthus Bertrand (Paris, 1852).

krutt, så det forekom mange ulykker, også noen store som medførte dødsfall. Etter hvert ble det dannet et nettverk av ganger og sjakter inne i gravene. Selv om gruvearbeiderne fikk bruke beste sort talglys, var det svært dårlig belysning i gravene, hvilket var et stort problem, spesielt når de skulle sprengje. Alle måtte gå med en kofte av hvitt tøy for at de skulle kunne sees av de andre som arbeidet der. Kulden skal ha vært svært plagsom. Gruvegangene skal ha vært lave og fuktige slik at arbeiderne ofte måtte vasse i vann til anklene, og det dryppet stadig fra taket. Det verste skal imidlertid ha vært den kvelende svoveldampen som var overalt.

Alten Copper Mines ble i tiden 1826-1878 eid og styrt av engelskmenn. I en del år var kobberverket Norges største regnet ut i fra antall ansatte. Den første direktøren ved verket var ikke bare opptatt av å sette folk i arbeid, men også av å sørge for deres

velferd. Han bygde gode hus til arbeiderne. De fikk gratis legehjelp og gratis medisiner. Fra 1829 fikk stedet egen butikk, med bakeri og bryggeri. Butikken var åpen også på kveldstid, til og med på søndager. Gruven drev også en «Matstue» der de som hadde behov for det, kunne få kjøpt både middag og frokost/aftens. De minste barna kunne være på «Børneasyl» der de ble passet på mens foreldrene arbeidet. Slike velferdstiltak gjorde at også kvinner kunne ta seg godt lønnet arbeid ved kobberverket, for eksempel med å knuse malm. Kobberverket hadde også egen skole til arbeidernes barn. Det kom også etter hvert opp et velferdsbygg med teatersal (verdens nordligste teaterscene) med plass til 200 personer og med bibliotek, der gruvearbeiderne kunne låne alt fra klassisk litteratur til nye tidsskrifter om naturvitenskap og teknikk.

I alle årene i Finnmark hadde Haagen mulighet til å ha kontakt med flere av sine

søsken. Brødrene Engebret Estensen, 1806 -1867, og Ole Estensen, 1816-1897, giftet seg begge i Kåfjord og arbeidet i gruvene der i mange år inntil Engebret ble husmann i Målselv og Ole fikk seg gård og ble Statens skogfoged i Kvænangen. Søsteren Ingrid Estensdatter, 1808-1875, kom sammen med sin mann til Kåfjord året etter Haagen. Hun ble boende på stedet livet ut. Også den yngste søsteren Ane Estensdatter, 1819 -1856, bodde en tid i Kåfjord før hun giftet seg med en gruveansatt og flyttet til Kvænangen. Broren Esten Estensen, 1823-1902, ankom til Kåfjord i 1838, men dro derfra til gruver på Nord-Møre allerede i 1840.

Inger Emilie Haagensdatter, juni-oktober 1835

Av ministerialboken for Talvik, Alta, fremgår at «gift kone Johanne Catharine Heberg» i juni 1835 fødte en datter i Kåfjord som «ungkarl Haagen Estensen» var far til. Ved dåpen til Inger Emilie Haagensdatter står det bemerket: «NB! Hoer.» Haagen må ha vedkjent seg farskapet, for det står også notert at «Faderen selv angivet sig».

Etter datidens lover hadde Haagen Estensen ved besvangringen av en gift kvinne begått en meget alvorlig forbrytelse, «hor». Siden episoden med Johanne Catharine Heberg må ha vært første gang Haagen gjorde seg til «horebukk», slapp han trolig unna med en bot eller fengsling «paa Vand og Brød» i to uker. Sannsynligvis førte hendelsen til mye folkesnakk i det lille lokalsamfunnet. Det gjorde Haagen neppe særlig populær blant de andre gruvearbeiderne hvis han fikk rykte på seg for ikke å respektere deres ekteskap.

Om høsten samme år oppstod det en farlig epidemi som tok mange liv i Kåfjord. Inger Emilie Haagensdatter levde ikke lenger enn til oktober.

Raipasgruven 1837-1840

Ved folketellingen for Kåfjord i 1837 var Haagen Estensen ansatt i Raipas-gruven, på østsiden av Altafjorden. Her arbeidet han sammen med sine brødre Engebret og Ole Estensen Holen. Den siste var ankommet Kåfjord i 1835, 18 år gammel.

Også Raipasgruven var eid av Alten Copper Mines. Det ble startet forsøksdrift her i 1833, og det var full drift fra 1837 med 25 mann i arbeid, blant dem altså de tre Estensenbrødrene fra Follidal. Stedet var avsidesliggende og selve gruven ansett som særdeles ubekvem å arbeide i. Gruvegangene fra åpningen var så lave at arbeiderne måtte gå bøyd. Etter 3-400 meter i gruvelabyrinten åpnet det seg en «bunnløs» sjakt, og her måtte arbeiderne klatre ned den ene stigen etter den andre før de omsider nådde fram til der arbeidet pågikk. Malmen ble heist opp i store bøtter. Denne hadde et spesielt høyt kobberinnhold. Frem til 1847, da gruven i Raipas raste sammen, var den koperverkets mest lønnsomme.

Det første ekteskapet 1838-1848

Den 11. oktober 1838 giftet den 27 år gamle verksarbeideren Haagen Estensen seg med svenske Anna Brita Rosendahl, f. 1806, fra Kalix i Norrbotten. Dette området, ved nordenden av Bottenviken, var et område der de fleste snakket finsk. Foreldrene var Pehr Hindricson, 1773-1860, og Brita Johnsdotter, 1775-1854.

Mange jenter fra Nord-Sverige kom til Kåfjord for å finne seg arbeid ved gruvene der, men vi finner ikke Anna Britas navn blant disse ved folketellingen i 1837. Det er i stedet tegn som tyder på at hun arbeidet som tjenestejente i det kjente pensjonatet til familien Klerck i Bossekop. Handelsstedet Bossekop ligger ute ved kysten, bare om lag fire km nordvest for Raipas. Det synes der-

for rimelig å anta at Haagen og Anna Brita må ha truffet hverandre her etter at Haagen kom til Raipas. I juni 1839 ble deres første barn født, Inger Albertine Haagensdatter.

Nord-Møre 1840-1847

Tiden rundt 1840 skal ha vært Kåfjordverkets storhetstid mht. produksjon. Selv om gruvarbeiderlønningene i Alta på slutten av 1830-årene fortsatt skal ha noe vært høyere enn ellers i landet, var de blitt atskillig lavere enn det de hadde vært i begynnelsen. Reduserte lønnsbetingelser kan ha bidratt til at Haagen og familien om lag 1840 dro fra Finnmark og til Averøya på Nord-Møre. Også Haagens bror, Esten Estensen, skal ha forlatt Kåfjord og reist til Averøya i 1840, så det er trolig at brødrene dro sammen dit.

Averøen Kobberværk ble drevet i flere perioder på 1800-tallet, den første 1806-13. På Averøya fant man betydelige mengder kobberkis i kort avstand under bakken og slapp derfor å anlegge så dype gruver. Malmen ble fraktet derfra til smelteverket på Løkken Verk i Meldal. Det viste seg imidlertid gjentatte ganger at det var vanskelig å få foretaket til å gå i balanse, slik at det ble oppgitt. I 1830 gjorde en gruppe engelskmenn likevel et nytt forsøk på å gjenoppta gruvedriften. Det ble anlagt nye gruveganger hele 200 meter inn i fjellet og etablert en egen smeltehytte på stedet. Ministerialbøkene for Kvernes prestegjeld viser at det i 1839-41 var en rekke gruvarbeidere fra Follidal som flyttet til Averøya med sine familier, så driften kan en stund ha gitt grunn til optimisme. En engelsk gruveingeniør fra Kåfjord ble i 1841 ansatt som ny direktør for Averøen Kobberværk. Han skal ha vært meget vel ansett pga. sine faglige og personlige egenkaper, og det er mulig at Estensen-brødrene håpet at han kunne skape et Kåfjordlignende gruve-

eventyr der. Til tross for store investeringer ble inntjeningen også denne gangen dårlig, og driften skal ha stoppet en gang mellom 1845 og 1850.

I tiden på Averøya kom for øvrig Haagens og Anna Britas sønn, Johan Albert Haagensen til verden i juni 1841. Med forsørgelsesansvar for kone og to små barn må Haagen imidlertid tidlig ha innsett at Averøya ikke kunne bli noen varig arbeidsplass. Da datteren Anna Dorthea Haagensdatter ble født i oktober 1843, skjedde nemlig dette i Surnadal, ved foten av Trollheimen, der det også skal ha vært diverse gruvedrift på denne tiden.

Men heller ikke her var det et blivende sted. Da den yngste datteren Maria Mathilde Haagensdatter ble født i april 1846, bodde familien i Sunndalen. Sannsynligvis var da Haagen i arbeid i en av gruvene (svo-velkis, krom, kleberstein) i Grøvudalen. Det samme gjaldt hans bror, Esten Estensen, som var fadder ved niesens dåp i mai.

Nikkelverket i Espedalen 1847-1855

Flere bergverk gikk dårlig eller var stanset i annen halvdel av 1840-årene, men et lyspunkt var det da en gruppe engelskmenn åpnet Norges første nikkelverk i Espedalen i januar 1847. Nikkel var et svært verdifullt metall som på denne tiden vesentlig ble brukt til legeringen nysølv, et populært materiale til pyntegenstander og bestikk.

Til Espedals Værk ved nordenden av Espedalsvatnet strømmet våren 1847 gruvarbeidere fra så vel Follidal som Kåfjord og Averøya. Hit kom også Haagen Estensen. I stor fart ble det satt opp de nødvendige bygninger på Verksodden, smeltehytte, laboratorium, kontorbygning, smie, bakeri, forsamlingsal, etc. Før det kom opp egne brakker til arbeiderne, måtte de innlosjeres rundt om på gårdene i bygda. En del av de



Verksodden i Espedalen med nikkelverket, trolig malt av bestyrer David Forbes.

som hadde familie, fant seg med tiden tømmer i skogen og satte opp egne små stuer.

Det ble iverksatt drift i en rekke gruver oppe i fjellet øst for Espedalsvatnet. Arbeiderne måtte derfor hver dag gå flere kilometer i meget bratt terreng for å komme til/fra sin arbeidsplass. Om vinteren kunne så vel stien som gruveinngangene snø igjen slik at driften ble midlertidig stanset mens uværet pågikk. I gruvene var det kaldt, og de eneste lyskildene var tyrifakler, talglys og oljelamper. Boringen i fjell var et svært tungt arbeid.

Ut fra de opplysningene han selv gav (FT 1865), arbeidet Haagen Estensen i gruvene som minerer, dvs. var en av de som foretok bergsprengning med krutt og lunte. Dette var et ansvarsfullt arbeid som medførte atskillig fare. Det er uklart om det forekom dødsfall som resultat av ulykker i

nikkelverket i Espedalen, men sikkert at en del arbeidere skal ha blitt til dels alvorlig skadet etter sprengningsuhell.

I september 1848 døde Anna Brita Pedersdatter (tidligere: Rosendahl) i Espedalen. Etter konens død satt Haagen Estensen igjen som enkemann med ansvaret for fire barn i alderen ni, syv, fem og to år. Vanlig arbeidstid for en gruvearbeider var fra seks om morgenen til seks om kvelden. Haagen hadde ingen familie i nærheten som kunne hjelpe ham med barna, og hele livssituasjonen må jo ha blitt særdeles vanskelig. Som gruvearbeider kunne han tjene atskillig mer enn f.eks. en husmann gjorde, men et problem kunne være at inntekten trolig varierte mye. Etter 1847 ble det igangsatt prøvedrift i en rekke gruver på nordøstsiden av Espedalsvatnet, men mange av dem ble snart oppgitt som ulønnsomme, og bare

to var i noenlunde stabil drift gjennom hele den perioden da Espedalsverket var i virksomhet. En kort periode i 1850 var det f.eks. ansatt over 400 mann i Espedalen, mens det få måneder senere bare var bruk for om lag 200. Haagen var jo en erfaren gruvearbeider, men nikkilverket var en attraktiv arbeidsplass, og det er ikke sikkert at det var enkelt for ham å skaffe seg så stabil inntekt at han kunne lønne en tjenestejente til å ta seg av barna.

I 1852 var bare to av gruvene i drift, og verkets behov for arbeidere varierte fra 150 til 250 mann. Det herjet epidemier i dalen, og både i 1851 og 1852 var det en rekke barn som døde. Haagen må ha vært redd for å miste noen av sine. Etter Bergverksloven var nikkilverket forpliktet til å ha sin egen fattigkommisjon. I februar 1852 søkte Haagen Estensen Holen denne om 10 spesidaler slik at to av hans barn kunne oppfostres hos fremmede. Fattigstyrets beslutning var: «... da Manden befinder sig i en meget mislig Stilling, bevilges han ovennævnte Beløb af Verkets Fattigkasse.» Trolig havnet både Anna Dorthea og Maria Mathilde som legdebarn hos et eldre husmannspar i Østre Gausdal. Ifølge muntlig overlevering skal Haagen ha «gitt bort» småjentene, seks og ni år gamle, til ekteparet på kirketrappen. Det må trolig ha vært forferdelig tungt for ham å erkjenne at han ikke maktet å forsørge Anna Britas og sine barn og måtte overlate de to minste til fremmede. Dog må han ha vurdert at avgjørelsen var nødvendig for å øke deres sjanser til å overleve.

I 1854 ble eldstedatteren Inger Albertine Haagensdatter konfirmert i Gausdal. På denne tiden var nikkelpriene begynt å falle ute i verden, og gruedriften i Espedalen ble redusert inntil den samme høst bare gav arbeid til 80 mann. Inger Albertines bo-

sted oppgis likevel som Espedalens Værk.

I september 1855 var det helt slutt på gruedriften i Espedalen, mens arbeidet på smelteverket fortsatte ennå noe tid. Etterpå ble noen av arbeiderne en periode lønnet for å rydde opp, mens de andre måtte finne seg annet arbeid. Da det ikke var andre gruver i nærheten, dro noen til Amerika, andre dro til Vågå på veiarbeid, og de øvrige dro tilbake til der de var kommet fra og måtte prøve å leve av jord, jakt og fiske. I en av Fattigstyrets protokoller nevnes at Haagen Estensen i desember 1855 var gårdsarbeider i Gausdal.

Da Johan Albert Haagensen ble konfirmert i 1856, var hans bosted Dalbakken sør i Espedalen. Gården ble på denne tiden drevet av Haagens bror, Hans Estensen og hans kone. Etter at de mistet sitt eneste barn i 1854, hadde de flere fosterbarn boende hos seg. Det er mulig at de kunne rekke ut en hjelpende hånd til Haagens familie. Anna Dorthea Haagensdatter ble konfirmert i Gausdal våren 1858 og Marie Mathilde Haagensdatter i 1861. Den siste fikk karakteren «Meget godt» og stod som nr. 1 av jentene på kirkegulvet, en plassering som meget sjelden ble de fattigste barna til del.

Barna fra det første ekteskapet

I folketellingen 1865 er Inger Albertine Haagensdatter tjenestejente i Alvdal/Folldal. I 1872 fikk hun en sønn i Alvdal. Ved folketellingen i 1875 finner vi henne som ugift tjenestejente der. Om lag 1884-85 skal hun og sønnen imidlertid ha emigrert til Amerika. Ved folketellingene der i 1900 og 1910 bodde de sammen i Whatcom County, i Washington. Sønnen arbeidet i industrien, men giftet seg aldri. Inger Albertine Haagensen døde i 1917. Hun har neppe noen etterkommere.

Johan Albert Haagensen forlot åpen-

bart Gausdal som ganske ung. I folketellingen i 1865 var han skomakersvønn i Horten. Han døde av «Hjerneconsumption» i Strømsø prestegjeld i Buskerud i 1872. Året før han døde, i 1871 fikk han en «uægte» sønn i Strømsø. Så sent som i 1910 levde Johan Alberts sønn i Kristiania og var regningsbud for bokhandlere. Av adressebøkene for Kristiania kan det virke som om han forsvant derfra noen år senere.

I 1864 giftet Anna Dorthea Haagensdatter seg med Ole Johansen (1836 -1910) fra Gausdal. Ved folketellingen i 1865 bor familien på Olstad nordre i Gausdal, en husmannsplass. Ved folketellingene i 1875 og 1900 kalles den Bertemoen. Paret fikk ni barn. Fire av sønnene emigrerte til Amerika. Anna Dorthea Haagensdatter døde i 1923. Hun har mange etterkommere både i Norge og USA.

Ved folketellingen i 1865 bor Mathilde Haagensdatter som «fosterdatter» hos et husmannspar på Snædkerlien i Gausdal. Hun arbeider som «Sypige». I 1868 emigrerte hun, 21 år gammel, til Amerika. I 1872 giftet hun seg i Sør-Dakota med nordmannen John Johnsen, f. 1834. Senere flyttet disse til Walla Walla i Washington. John var tømmermann og Maria Mathilde arbeidet som skredder. De fikk tre barn. Maria Mathilde Haagensdatter døde (sannsynligvis) i 1900. Hun har flere etterkommere i USA.

På 1800-tallet kunne ikke fattige regne med at de nødvendigvis skulle kunne holde så mye kontakt med sine barn etter at disse ble voksne. Noen flyttet langt vekk fra foreldrene for å finne arbeid, mange endog helt til Amerika. Det som måtte være ekstra trist for Haagen Estensen var at han trolig langt på vei mistet kontakten med alle barna fra første ekteskap. De to yngste han måtte «gi bort» som ganske små, var det

sikkert vanskelig å holde noen større kontakt med senere. De to eldste dro så langt vekk at det ikke var lett for ham å kunne møtes med dem heller. Dessuten skjedde det jo etter hvert at sønnen døde ung og to av døtrene emigrerte. Det var således ikke bare konen han mistet, men hele sin første familie.

Ringebu om lag 1857-1892

En gang i siste halvdel av 1850-årene kom Haagen Estensen til Ringebu. Her traff han Rønnaug Knutsdatter Vestad. Hun var født i 1832 som datter av Knut Nilsen Vestad, 1802-1864, og Mari Sveinsdatter Kolstad, 1808 -1881, og var oppvokst på Nordre Kolstad.

I juni 1858 fikk Rønnaug Knutsdatter, en «uægte» datter, Mathea, på en husmannsplass i Brøttum i Ringsaker. Barnets far var Haagen Estensen Holen fra Follidal. Han står i ministerialboken for Ringsaker oppført uten bostedsangivelse og det notes at foreldrene til Mathea er «Omstrefere». Det er ikke lett å vite hva dette egentlig innebærer, men det indikerer vel i hvert fall at paret på tidspunktet for dåpen, juli 1858, var uten noen felles bopæl og at Haagen trolig hadde vært uten fast arbeid etter at driften ved Espedalsverket stoppet.

Haagen og Rønnaug fortsatte å være sammen. I Ringebu fikk de i november 1859 og i januar 1861 to «uægte» barn til. Begge, både Østen Haagensen, og Simen Haagensen, kom til verden på Kolstad. Siden Haagen og Rønnaug ikke var gift, var deres barn et resultat av straffbare handlinger. I Straffeloven av 20. august 1842 het det i kapittel 18 at: «Leve ugifte Personer sammen som om de være Ægtefolk, straffes de med Bøder eller Fængsel.» Fengselsstraffen hadde en varighet på tre måneder dersom paret ikke kunne betale seg vekk fra

denne. Hvis paret inngikk ekteskap, slapp de dog vanligvis å gå i fengsel.

I januar og februar 1862 var det rettsmøter i Ringebu der Haagen Estensen Holen og Rønnaug Knutsdatter Kolstad stod tiltalt for sin livsførsel. De tilstod umiddelbart at de gjennom tre år hadde levd sammen "som om de vore Ægtefolk", dvs. hadde hatt felles husholdning og seng. "De erkjente at de ved dette Samlevnet have gjort sig skyldige i Forbrytelse." Den 20. februar ble de derfor dømt for konkubinats og idømt en bot på 60 spesidaler. Den 22. mars 1862 inngikk Haagen Estensen og Rønnaug Knutsdatter ekteskap.

Fattigdom var trolig den viktigste årsaken til at de ikke hadde giftet seg tidligere. I 1850-80 var det om lag 150 personer som ble dømt etter den såkalte «Konkubinatsparagrafen» pr. år. De som har studert dommene, hevder at de fleste av parene ønsket å leve sammen som ektepar, men utsatte og utsatte ekteskapsinngåelsen pga. dårlig råd. For fattigfolk var bryllup en stor utgift. Ikke bare måtte de betale for prestens og klokkerens deltagelse, men de måtte få seg nye klær og holde gjestebud for familie og naboer. Selve bryllupsfesten var viktig for at de nygifte skulle få den rette verdighet som ektepar og bli ansette som respektable medlemmer av lokalsamfunnet. Det var en skam hvis man bare gjennomførte den kirkelige seremonien, men ikke klarte å holde det forventede selskapet etterpå. Det var vanligvis presten som anmeldte det straffbare forholdet. For de rammede kunne en dom for konkubinats lett oppleves som en straff for fattigdom og være svært ydmykende.

Utover 1800-tallet hadde det vært en sterk befolkningsøkning i Ringebu. Mens det i 1825 var 3500 innbyggere der, var det i 1865 hele 5400. Dette innebar en så stor

overbefolkning at det var svært vanskelig å få tak i selv den usleste husmannsplass og ofte hard konkurranse om dagarbeid. Mange levde derfor i stor nød, måtte reke omkring for å lete etter kortvarige arbeids- og overnattingsmuligheter og ellers ty til tigging for å overleve. Haagen Estensen var vant til gårdsarbeid fra Folldal. Han kan ha deltatt i onnene i Ringebu, i kortvarig skogsarbeid, veiarbeid og kanskje arbeid i skiferbrudd. Men noen husmannsplass fikk han neppe. Han kom jo utenfra. Hvorfor skulle gårdeierne i bygda evt. gi ham en ledig husmannsplass når deres egne slektninger ikke fikk det?

Familien vokste. Hans Haagensen ble født i desember 1862, Anna Haagensdatter i august 1865 og Mathea Haagensdatter i september 1868. Hun var oppkalt etter sin eldste søster, som døde i juni 1867. Også sønnen Simen mistet de i august 1863. Fra kirkeboksnotatene om barnas fødsel/dåp og død/begravelse ser vi at familien i årene 1862 til 1869 har bodd på fem ulike steder i Ringebu, både på vest- og østsiden av Lågen. Flere av bostedene var husmannsplasser, og familien bodde da alltid sammen med andre. Mellom hver gang de nevnes i kirkebøkene, kan de selvfølgelig ha hatt andre bosteder. Uansett kan de ikke ha oppholdt seg særlig lenge noe sted, og barna kan ikke ha hatt noe sted de kunne kalle «hjemme». Det er lett å tenke at denne stadige flyttingen må være uttrykk for stor nød, slik mange led på denne tiden. Måtte de bare streife ustoppelig rundt for å kunne be om dags- og onnearbeid, tigge om almisser og trygle folk om å gi dem tak over hodet en periode slik at barna ikke skulle fryse i hjel?

Kjønnås fattigstue/Kaurstadstua

Utover på 1870-tallet opprettet Ringebu



Kaurstadstua slik Ola Rønning beskrev den til Jon Ødegård. Stua stod på det som den gang var sameiegrunn ovenfor Øvre Rønningen. Navnet hadde den trolig p.g.a. at den var kommet fra Kaurstad.

kommune flere fattigstuer, dvs. boliger som ble brukt til å huse de aller fattigste som ikke hadde annet bosted. Kaurstadstua på Kjønnås ble en av disse. Av fattigprotokollene for Ringebu kan det virke som om Haagen Estensen med familie kan ha flyttet inn her allerede i 1870. I august 1872 fødte Rønnaug tvillingene Otto og Ole Haagen-sen. Otto døde kort tid etter at han kom til verden. I mars 1878 fikk de sitt siste barn, Karen Haagensdatter.

Ved folketellingen i 1875 bodde Haagen Estensen fortsatt i Kaurstadstua sammen med Rønnaug og deres fem yngste barn. Boligen var i to etasjer og med ett rom i hver. Familien Estensen skal ha holdt til i den første. Haagen står oppført som «Husmand uden Jord», dvs. arbeidet en del på gården Kaurstad, og er dessuten «Arbeider i Espedalens Nikkelværk». I begynnelsen av 1870-årene var nemlig nikkelpriene igjen begynt å stige, og en gruppe engelskmenn

bestemte seg i juli 1874 for å gjøre et nytt forsøk med gruvedrift i Espedalen. Denne gangen ble verket lagt ved sørenden av Espedalsvatnet. Ved folketellingen i 1875 var Haagen Estensen forøvrig også registrert som beboer i «Grubestuen» i Østre Gausdal sammen med to andre gruvearbeidere og deres familier, så trolig bodde han da der på hverdage. "Grubesstuen" skal ha vært en ytterst kummerlig bolig ved Evansgruven, der snøen drev inn på gulvet gjennom utette dører og vinduer, og der det var tykk is på vannbøttene om morgenen vinterstid. Studerer vi alderen på de 60 som i 1875 er arbeidere ved Espedalens Nikkelværk, ser vi at bare en av dem er eldre enn Haagen og at de aller fleste er atskillig yngre. Vi ser også at han ikke lenger har den stolte tittelen av minerer. Som en, etter tidens normer, gammel mann, er det ikke sikkert at det var så lett for ham å tjene særlig mye på akkordarbeidet i gruvene.

Etter at gruvedriften i Espedalen ble avviklet i 1878, kan det igjen ha blitt svært smått med inntekter for Haagen Estensen. Mer gruvearbeid ble det uansett neppe på ham. Likevel skal folk i bygda ha fortsatt å kalle ham «Hååå Minnar». Rønnaug skal ha vært omtalt som «Hååå-Rønnaug».

Innbyggerne i Ringebu betalte etter loven en «fattigskatt» for at også de aller fattigste, de som ikke hadde noen mulighet til å forsørge seg selv eller bli forsørget av slektninger eller via private avtaler, skulle overleve. Å bli «fattiglem» var en stor fornedrelse og en skjebne de fleste fryktet sterkt. Å bo i en fattigstue innebar at ens håpløse fattigdom ble ekstra synlig og at alle i bygda visste om ens vanskelige skjebne.

Barn i en fattigunderstøttet familie ble fra de var 10 år gamle ”satt bort” til gård-eiere som trengte arbeidskraft og som var villige til å holde liv i disse barna inntil konfirmasjonen. Av kirkebøker og fattigprotokoller fremgår det at Østen, Hans, Anna, Mathea og Karen alle var ”fattigbarn” på ulike gårder i Ringebu.

Ved folketellingen i 1875 var den eldste sønnen, Østen Haagensen, i arbeid som tjenestegutt. I mai 1880 hadde han klart å spare opp nok penger til å kunne komme seg til Amerika, 202 kroner og 55 øre. Han reiste alene, og bestemmelsesstedet var Fountain, Fillmore County, i Minnesota. Fillmore er et fylke som ligger lengst sørøst i Minnesota, mot grensen til Iowa og nær grensen til Wisconsin. I Fillmore hadde så vel Rønnaugs bror som seks av hennes kusiner og fettere allerede slått seg ned, så det var neppe tilfeldig at Østen dro dit. I 1883 fulgte Østens bror, Hans, 19 år, etter, og i 1885 dro også søstrene Anna, 19 år, og Mathea, 16 år, av sted.

Fra folketellingen i 1891 fremgår det Haagen Estensen, Rønnaug Knutsdatter og

sønnen Ole Haagensen fortsatt var bosatt i Kjønnås fattigstue. Haagen, 81 år, drev litt med steinmuring, men både han, konen Rønnaug og sønnen Ole, 19 år, mottok «fattigunderstøttelse». Den yngste datteren, Karen, 14 år, bodde på gården Kaurstad øvre. Det står om henne at hun var «Innleid av fattigvesenet. Kjønnås fattigkrets bet.».

Parets yngste sønn, Ole Haagensen Kaurstadstuen, var blitt konfirmert våren 1889, 17 år gammel. Han fikk dårligste karakter i kristendomskunnskap, og det står i ministerialboken at han hadde forsøkt å bli konfirmert tidligere, men da var blitt avvist pga. for dårlige prestasjoner. Det foreligger ingen opplysninger om at han skulle ha vært bortsatt hos andre, så trolig ble han behandlet annerledes enn søsknene og tilbrakte hele oppveksten hos foreldrene. I verste fall var det fordi fattigstyret mente at han ikke hadde eller kunne utvikle noen arbeidsevne. I folketellingen i 1891 ble han kalt «idiot», en betegnelse som kun blir brukt på en annen person i Ringebu ved denne anledningen. Nå var jo ikke folketellerens ”diagnose” fastsatt på grunnlag av noen IQ-test. Når Ole gjennomførte konfirmasjonen, kan han ikke ha hatt den alvorligste formen for psykisk utviklingshemning/”idioti”. Så vel fattigstyrets spesialbehandling som karakteristikkene ved folketellingen tilsier likevel at han kan ha hatt en nokså markert avvikende adferd. Det er således lett å tenke seg at hans tilstand kan ha vært til belastning for familien. Uansett ble det å ha en «idiot» i familien betraktet som stor skam.

Amerikabrevene

For de fleste emigrantene skal det ha vært et hardt og langvarig slit å få opparbeidet seg en farm til å leve av, slik de drømte om. En del følte nok at de hadde sviakt sine

gamle foreldre ved å la dem være «alene» igjen i Norge, og noen prøvde trolig å skjærme seg mot skyldfølelsen ved å unngå å tenke på dem. Skriveferdighetene var gjerne små, og det kunne være tungvint å få sendt brev. Vi vet jo således at det i en del tilfeller ble lite kontakt mellom emigrantene og deres familie i Norge, og at denne iblant kunne stoppe helt opp. Haagensen-barna hadde hatt en barndom hvor mye utvilsomt hadde vært vondt og vanskelig. Det ville vel således ikke ha vært så rart om de hadde vært av den «glemsomme» kategorien og hadde hatt nok med seg selv i strevet etter å skaffe seg et liv i Amerika. Men slik var de åpenbart ikke.

12 år etter at eldstesønnen hadde dratt av sted og syv år etter at døtrene forsvant, dvs. om lag 1892 må det ha kommet et Amerikabrev til fattigstua på Kjønnås, et brev med to billetter/penger til to reisebilletter til Amerika. De som fikk reise 3. juni samme år med Montebello fra Kristiania, var Haagen Estensen, 81 år, og «idioten» Ole på 20. Året etter kom det trolig et nytt brev, så da kunne også Rønnaug Knutsdatter, 61 år, og yngstedatteren Karen på 15 år forlate Norge. Den 27. oktober dro de av gårde med Domino til New York.

Haagensen-barna i Minnesota var alle i en livsfase der de neppe hadde særlig god råd og der de godt kunne ha trengt arbeidshjelp. Når de først skulle bekoste Amerika-tur for sine fire gjenværende familie-medlemmer, ville det unektelig ha vært mest praktisk at moren og søsteren fikk komme først siden disse trolig var mest arbeidsføre. Men verdiene i denne familien var ikke slik at dette ble løsningen. Oldingen og «idioten» ble prioritert, selv om disse trolig var til minst nytte for de som skulle forsørge dem. De to andre fikk vente.

Fra Kjønnås til Fillmore County i Minnesota 1892 og 1893

Med sine 81 år må Haagen ha vært en av de absolutt eldste emigrantene fra Ringeby, kanskje den aller eldste. Norges offisielle statistikk, 1921, forteller oss at blant menn som emigrerte mellom 1866 og 1915, var det mindre enn 1 promille som var over 75 år. Imidlertid ble ikke Haagen Estensen registrert i denne lille gruppen, for i Emigrantprotokollene står han oppført som 60 år gammel. Han er angivelig enkemann og fra Nord Fron. Ole står oppført som bare 17 år gammel, og også hans hjemsted er Nord Fron. Begge er arbeidsmenn. I 1893 står Rønnaug oppført som enke og skal ifølge emigrasjonslistene angivelig bare være 53 år, mens Karen plutselig var blitt 17.

Vi vet ikke hvorfor de fire familiemedlemmene registreres på denne måten. Prøvde de i sin desperasjon kanskje å forlede emigrasjonsagenten? Fra 1880 skal den amerikanske kongressen ha vedtatt flere lover for å sikre seg mot at USA skulle oversvømmes av personer som ikke var i stand til å forsørge seg selv og som kunne komme til å ligge samfunnet til byrde. Blant de gruppene som ikke skulle slippes inn, var «Idiotene». I 1891 skal lovene ha blitt ytterligere skjerpet slik at de skulle ekskludere enda flere grupper av funksjonshemmede og andre uønskede. Ved ankomsten til Amerika ble alle emigrantene fra januar 1892 utsatt for en viss legek kontroll og om lag to prosent av de ankomne emigrantene ble returnert til hjemlandet fordi de ble antatt å være ute av stand til å forsørge seg selv. De fleste emigrantene skal angivelig være kjent med de krav de måtte oppfylle for å slippe inn i USA. Ved avgangen fra Kristiania var det ikke noe krav om pass, men reiseagentene måtte få sine passasjerlister kontrollert av politimesteren, slik at

denne kunne plukke ut de som eventuelt var etterlyst for kriminelle handlinger. Det er mulig at Haagen Estensen var redd for at han skulle bli hindret i sine reiseplaner både på grunn av sin status som tidligere domfelt i Ringebu, som «for gammel» og som «fattiglem» og at Ole ikke skulle få dra siden han var «idiot». Mye, selve livet, stod på spill. Det er derfor mulig at han vurderte det som tryggest at de begge fremstod som «noen helt andre». Uansett, både den angivelige enkemannen på 60 og hans 17-årige sønn, begge fra Fron, ingen av dem «Fattiglemmer» men derimot «Arbeidere», kom seg til Amerika og slapp igjennom kontrollen. Også »enken» i første halvdel av 50-årene og hennes 17-årige datter, ble åpenbart godtatt. Vi kan anta at deres glede må ha vært stor.

Pilot Mound i Minnesota 1892-1902

Ved folketellingen for Minnesota i 1895 bodde Haagen Estensen og Rønnaug Knutdatter hos eldstesønnen Østen Haagensen i Pilot Mound i Fillmore, Minnesota. Haagens alder var oppgitt til 85 år, men han stod likevel oppført som «Farmer».

Pilot Mound var en liten kommune lengst nord i Fillmore County. Her hadde nordmenn slått seg ned siden midten av 1850-årene, bl.a. mange fra Ringebu. Lavlandet er kjent for sin idylliske skjønnhet der prærien bare blir avbrutt av grønne, flate åser og et utall av rolige elver, omgitt av løvtrær med et rikt fugleliv. Her hadde Østen Haagensen i 1888 giftet seg med Caroline Erlendsdatter Borgen, datter av to emigranter fra Ringebu. I 1891 overtok de



Etterkommerne mener dette er Haagen og Rønnaug i Pilot Mound.

Borgen-farmen som hennes foreldre hadde anlagt. Farmen, på 140 acres (1896), lå sørvest i Pilot Mound. Ved folketellingen i 1895 må vi tro at Rønnaug gledet seg over å passe tre små barnebarn som bodde trygt i eget hjem og som slapp å sulte. Haagen fra karrige Follidal, som nå var blitt «farmer», var sikkert svært så fornøyd med at han fikk dyrke sin egen/sønnens jord, og visste trolig også å sette pris på at dette var beste sort matjord i et område som var kjent for generelt gode dyrkingsmuligheter. Siden han hadde mistet kontakten med alle sine barn fra det første ekteskapet, verdsatte han antageligvis desto høyere muligheten til å kunne være sammen med alle fra det andre. Maten i fattigstua hadde vært svært knapp. Nå må vi tro at Haagen og Rønnaug iblant fikk nyte både egg og fløte, fett fleisk og saftige steker. Sikkert var de også særdeles tilfredse over at de ikke lenger var stigmatiserte «fattiglemmer».

I april 1898 giftet yngstedatteren Karen seg med Thorvald Danielson, 1856-1948, en norsk emigrant. Paret slo seg ned og drev en del år en farm i Pilot Mound. Det var ikke lang vei til resten av barna heller. Datteren Anna hadde i 1887 giftet seg med Fingal/Finger Helgerson, 1862-1952, og disse bodde og drev farm i Chatfield, nabo-kommunen til Pilot Mound. Mathea hadde i 1888 giftet seg med Ole Larson Kalstabakken, 1853-1937, og også disse drev farm i Chatfield. Begge søstrene hadde flere småbarn som besteforeldrene fikk møte da de kom til Fillmore. Ved folketellingen for Minnesota i 1900 bodde yngstesønnen Ole Haagensen sammen med søsteren Anna Helgerson og hennes familie og står oppført som gårdsarbeider på deres farm. Også Hans skal ha bodd i Fillmore så lenge foreldrene levde, men dro senere til Canada.

Ved folketellingen i 1900 hadde Haagen

Estensen, 90 år, og Rønnaug Knutsdatter Kolstad, 68 år, flyttet til et eget hus. For første gang i livet bodde de da for seg selv, uten andre omkring seg. Huset lå et lite stykke unna Østen Haagensen og hans familie, men til gjengjeld var Karen og Thorvald Danielsson og deres to barn blant de aller nærmeste naboene. Om det økonomiske grunnlaget for deres eksistens heter det i folketellingsdokumentet at de er «kept by three children».

Haagen Estensen Holen, døde i desember 1902 av «Alderdomssvakhhet», 91 år gammel, etter ti år i Amerika. I dødsregisteret for Minnesota står han oppført som «Farmer». Rønnaug Knutsdatter levde til februar 1904. Fra nekrologen etter sønnen Østen Haagensen, 1939, vet vi om Haagen og Rønnaug at de: «... in their late years were tenderly cared for at their oldest son's home until death». De fikk sine graver på Root Prairie Lutheran Cemetery.



Gravsteinen til Hågen og Rønnaug, på Root Prairie Lutheran Cemetery i Fillmore County, Minnesota.

Østen Haagensen/Austin Hogenson levde i Fillmore til 1939. I lokalavisens nekrolog kan vi lese om ham: "Mr. Hogenson was of a quiet and unassuming nature. ... He

was held in high esteem and respect of all who knew him, because of his integrity, his strict honesty in all his dealings with his fellow men. He was of a very kindly disposition and will be greatly missed by his wife, children and his many friends.” Anna Haagensdatter Helgerson levde til 1938, Mathea Haagensdatter Kalstabakken til 1951 og Karen Haagensdatter Danielson til 1967. Søsknene hadde til sammen 30 barn, så det er mange etterkommere etter disse. Hans Haagensen skal ha dødd i Canada i 1936. Det er usikkert om han hadde barn. Ole Haagensen ble en gang etter 1900 innlagt i Rochester State Hospital i Olmsted, det nærmeste psykiatriske sykehuset for de som var bosatt i Fillmore. Her døde han i 1908.

Til ettertanke

Haagen Estensen fikk et langt liv med mange varierte opplevelser, men med enormt mye slit og mye lidelse. En av hans tyngste sorger må ha vært at han ikke var i stand til å forsørge sine barn på en bedre måte. Om han ikke maktet å skaffe barneflokkene i Ringebu annet enn de usleste materielle kår, tyder historien på at han og Rønnaug Knutsdatter likevel må ha hatt noe verdifullt å gi videre. Nekrologen til deres eldste sønn, Østen Haagensen, forteller at han var høyt respektert i lokalsamfunnet for sin integritet, sin ærlighet og vennlighet. Dette er personlighetstrekk som grunnlegges tidlig i livet under påvirkning av viktige omsorgspersoner. Østens gode egenskaper avspeiler derfor trolig hva som var viktige verdier også for hans foreldre. Armoden i fattigstua hadde åpenbart ikke vært noen unnskyldning for at barna der skulle kunne oppføre seg dårlig eller drive med juks og fanteri.

Det har vært hevdet at de aller fattigste

vanligvis ikke klarte å emigrere. De som ikke hadde noe å selge, som hadde små muligheter til å legge seg opp penger til billett eller som fattigdommen hadde fratatt livsmot og handlekraft, de ble som oftest hengende fast i elendigheten i Norge. De ydmykede ”fattigbarna” til Haagen Estensen og Rønnaug Knutsdatter klarte imidlertid, mot alle odds, å redde ikke bare seg selv, men også foreldrene og den funksjonshemmede broren. Til tross for deres ynkelige bolig, filler og sult må de ha fått forståelsen av at de var like gode som andre og at det også for dem nyttet å kjempe for et bedre liv. Faren hadde i sin ungdom prøvd lykken i Kåfjord. De fikk prøve Amerika.

I tidlig alder var barna blitt ”satt ut” på gårder og dermed skilt fra hverandre og foreldrene. Under slike forhold kunne familiemedlemmene i fattigstua lett ha blitt likegyldige overfor hverandre. De første emigrantenes imponerende «redningsaksjon» for sine yngste søsken og for foreldrene forteller imidlertid at det ikke skjedde i denne familien. Her synes de i stedet å ha hatt et samhold som er egnet til å gjøre inntrykk. Tross splittelsen må de ha følt seg som en enhet, som noen som hørte sammen og som var viktige for hverandre. Tross den nagende fattigdommen må Haagen Estensen og Rønnaug Knutsdatter ha bevirket at barna brydde seg om og følte ansvar for hele familien. Det er ikke lett å forstå hvordan de maktet å få dette til.

Et gammelt ordtak sier at en mor kan fø sju barn, men at sju barn ikke kan fø en mor. Dette gjaldt åpenbart ikke for barna til Haagen Estensen og Rønnaug Knutsdatter. Tre søsken, alle småbarnsforeldre og i nybyggerfasen i Minnesota, hadde neppe noe økonomisk overskudd. Likevel tok de seg i en årrekke råd til å forsørge de foreldrene som ikke hadde greid å forsørge dem og gav

dem også, i følge lokalavisen, kjærlig pleie i deres siste fase av livet. Dette sier unektelig noe om hvordan Haagen og Rønnaug må ha vært verdsatt av sine barn. I fattigstua på Kjønnås hadde det vært en pinefull mangel på alle materielle goder. Ressurser som omsorg og omtanke later det dog ikke til å ha vært noe underskudd på.

Det står respekt av Haagen Estensen og hans familie. De er vel verd å minnes.

Dette er en noe forkortet utgave av artikkel i Hemgrenda 2017. (Ringebu Historielag).

Noen kilder

- Ancestry.com.
- Bygdebok for Folldal, b. 1: Gard og ætt. Folldal kommune, 2000
- Bygdebok for Folldal, b. 4: Folldals verks historie, 1745-1993. Folldal kommune, 1998
- Digitalarkivet
- Engen, Arnfinn: Gausdal bygdehistorie, b. 4. Gausdal 1988
- Espedals Værks Fattigkommisjon: Protokoller, 1850-1862.
- Fattigkommisjonens protokoller (diverse) for Ringebu: 1864-1900
- Mellom-Gudbrandsdals sorenskriverembete: Ekstraretsprotokoll 7, 1854-1866, Dombok nr. 2; 1855 -1864
- Fotografier og nekrologer fra Minnesota: Knut Kvernflaten, Helen Kalstakbakken Pierce, Sid Stivland